

Юридичні науки

УДК 347.121.2

Пісенко Дарина Олегівна

студентка

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Писенко Дарья Олеговна

студентка

Института прокуратуры и уголовной юстиции

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Pisenko Darina

Student of the

Institute of Public Prosecutor and Criminal Justice of

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Яркіна Наталя Євгенівна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного права №1

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

**ОСОБИСТА НЕДОТОРКАНИСТЬ ЯК БАГАТОАСПЕКТНИЙ
ОБ'ЄКТ ОСОБИСТОГО НЕМАЙНОВОГО ПРАВА ФІЗИЧНОЇ
ОСОБИ**

**ЛИЧНАЯ НЕПРИКОСНОВЕННОСТЬ КАК МНОГОАСПЕКТНЫЙ
ОБЪЕКТ ЛИЧНОГО НЕИМУЩЕСТВЕННОГО ПРАВА
ФИЗИЧЕСКОГО ЛИЦА**

**SECURING THE RIGHT TO PERSONAL INVIOABILITY AS A
SPECIAL NON-PROPERTY RIGHT OF AN INDIVIDUAL**

Анотація. В статті розглянуто особисте немайнове право фізичної особи на особисту недоторканність. Його сутність пов'язується із встановленням для інших учасників відносин заборон на вчинення фізичного чи психічного впливу на особу або створення їй перешкод для вільного визначення своєї поведінки в сфері приватного життя. Основний акцент в дослідженні зроблено на розкритті різних аспектів і проявів особистої недоторканності, а саме її фізичної, психічної та моральної складових. Реалізація кожної з них відрізняється своїми особливостями. Окрему увагу приділено значенню моральних засад суспільства, які допомагають визначити недозволені форми впливу на особистість, охарактеризувати такі поняття як «жорстокість», «припинення», «нелюдське ставлення» та встановити факт порушення права на особисту недоторканність.

Розглянуто негативні наслідки пригнічення психіки людини за допомогою різноманітних методик, які позбавляють її можливості вільно визначати свою поведінку і приймати рішення, отже можуть призвести до порушення її особистого немайнового права на особисту недоторканність. Акцентовується, що при юридичній регламентації новітніх методів та приладів, що використовуються в правоохоронній діяльності, непорушною має залишатися вимога дотримання особистої, в тому числі психічної, недоторканності особи.

Проаналізоване поняття моральної недоторканності та висловлені зауваження стосовно складнощів встановлення та доведення фактів її порушення. Успішність охорони цього аспекту особистої недоторканності залежатиме від наявності комплексних досліджень, в тому числі за межами юридичних наук.

Ключові слова: особисте немайнове право фізичної особи; особиста недоторканність; фізична недоторканність; психічна недоторканність.

Аннотация. В статье рассмотрено личное немущественное право физического лица на личную неприкосновенность. Его сущность связывается с установлением для других участников отношений запретов на совершение физического или психического влияния на лицо либо создание ему препятствий для свободного определения своего поведения в сфере частной жизни. Основной акцент в исследовании сделан на раскрытии различных аспектов и проявлений личной неприкосновенности, а именно физической, психической и моральной составляющих. Реализация каждой из них отличается своими особенностями. Отдельное внимание уделено значению моральных принципов общества, которые помогают определить недозволенные формы влияния на личность, охарактеризовать такие понятия как «жестокость», «унижение», «нечеловечное отношение» и установить факт нарушения права на личную неприкосновенность.

Рассмотрены негативные последствия угнетения психики человека при помощи различных методик, которые лишают его возможности свободно определять свое поведение и принимать решения, поэтому могут привести к нарушению его личного немущественного права на личную неприкосновенность. Акцентируется на том, что при юридической регламентации новейших методов и приборов, которые используются в правоохранительной деятельности, незыблемым должно оставаться требование соблюдения личной, в том числе психической, неприкосновенности человека.

Проанализировано понятие моральной неприкосновенности и высказаны замечания в отношении трудностей установления и доказывания фактов ее нарушения. Успешность охраны этого аспекта личной неприкосновенности будет зависеть от наличия комплексных исследований, в том числе за пределами юридических наук.

Ключевые слова: личное неимущественное право физического лица; личная неприкосновенность; физическая неприкосновенность; психическая неприкосновенность.

Summary. The article considers the personal non-property right of an individual to personal inviolability. Its essence is associated with the establishment for other participants in relations of prohibitions on the commission of physical or mental influence on a person or the creation of obstacles for him to freely determine his behavior in the sphere of private life. The main emphasis in the study is on the disclosure of various aspects and manifestations of personal integrity, namely the physical, mental and moral components. The implementation of each of them differs in its features. Special attention is paid to the importance of moral principles of society, which help to determine unauthorized forms of influence on a person, characterize such concepts as «cruelty», «humiliation», «inhuman attitude» and establish the fact of violation of the right to personal inviolability.

The negative consequences of oppressing the human psyche using various techniques that deprive him of the ability to freely determine his behavior and make decisions, therefore can lead to a violation of his personal non-property right to security of person. It is emphasized that in the legal regulation of the latest methods and devices that are used in law enforcement, the requirement to respect personal, including mental, integrity of a person should remain unshakable.

The concept of moral integrity is analyzed and comments are made regarding the difficulties of establishing and proving the facts of its violation. The success of the protection of this aspect of personal integrity will depend on the availability of comprehensive research, including outside the legal sciences.

Key words: personal non-property right of a given person; personal integrity; physical integrity; mental integrity.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Право на особисту недоторканність людини займає особливе місце в системі особистих немайнових прав фізичної особи. Воно забезпечує природне існування людини і визнається Загальною декларацією прав людини невід'ємним правом, яке є основою свободи, справедливості та загального миру [1, ст.3]. Це пояснює особливу соціальну цінність особистої недоторканності людини, яка виступає об'єктом зазначеного права. Ось чому її дослідження завжди залишатиметься актуальним і на кожному етапі розвитку суспільства матиме свої особливі задачі. Всебічне вивчення такої категорії як «особиста недоторканність» сприятиме не лише його більш глибокому розумінню, але й створенню ефективних механізмів правової охорони з урахуванням викликів сучасності. Вважаємо, що аналіз цих питань допоможе розширити цивільно-правове регулювання зазначеного права, а також, з огляду на різні аспекти і прояви недоторканності, встановити більше чітких способів протидії протиправним втручанням в дане немайнове благо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. За останній час найбільш комплексним дослідженням в Україні інституту особистих немайнових прав була робота Р.О. Стефанчука, присвячена їх поняттю, змісту, системі, особливостям здійснення та захисту [13]. Підходи цього автора стосовно широкого розуміння сутності поняття «особиста недоторканність» в якості збірного поняття, що включає в себе такі складові як фізична (тілесна, соматична) недоторканність; психічна недоторканність; моральна недоторканність [13, с.285] були покладені в основу побудови нашого дослідження. Всі означені аспекти розкриваються з урахуванням їхніх особливих проявів і відповідних механізмів протидії можливим порушенням. Аналіз цих питань проводиться з використанням як фундаментальних праць, зокрема, М.М. Малєїної [6], так і сучасних робіт,

зокрема О.О. Пунди, що присвячені окремим аспектам правового регулювання даного права і зачіпають, серед іншого, актуальні проблеми втручання в психіку людини за допомогою гіпнозу задля отримання інформації [12, с.201]; розглядають види впливів або контактів, які хоча і не пов'язані з завданням фізичного болю, але викликають хвилювання, стреси, відчуття відрази, отже можуть розцінюватись як порушення особистої недоторканності [12, с. 193].

Важливим джерелом для дослідження тілесної недоторканності є опублікований аналіз практики Європейського суду з прав людини [14], який допомагає охарактеризувати такі поняття, як «катування», «жорстокість», «приниження», «нелюдське ставлення».

Зазначені наукові праці в поєднанні з аналізом чинного законодавства і стали підґрунтям для даного дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної наукової статті є визначення сутності особистого немайнового права фізичної особи на особисту недоторканність через дослідження його об'єкту, як багатоаспектної категорії. З цією метою поняття «особиста недоторканність» має бути розкрито з точки зору фізичної, психічної та моральної недоторканності, що в подальшому може стати основою для розширення цивільно-правового регулювання зазначеного права та створення ефективних механізмів його правової охорони.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особисті немайнові відносини визначаються як вид суспільних відносин, що складаються з приводу закріплення за їх учасниками особистих немайнових благ та їх використання, є первинними, самостійними і рівними в структурі предмета цивільного права, ґрунтуються на засадах юридичної рівності та вільного волевиявлення їх учасників, спрямовані на забезпечення приватного немайнового інтересу їх учасників, позбавлені майново-грошового змісту, а також характеризуються абсолютним характером [13, с.71].

До основних ознак особистих немайнових прав, які є змістом згадуваних правовідносин, належать їх абсолютний характер, специфічний об'єкт – немайнове благо, а також спрямованість на задоволення духовних, культурних, моральних та інших нематеріальних потреб особи.

Відповідно до ст. 271 ЦК України [15], зміст особистого немайнового права становить можливість фізичної особи вільно, на власний розсуд визначати свою поведінку у сфері свого приватного життя.

Але науковці ширше дивляться на розуміння цього змісту і зазначають, що його складає сукупність правомочностей особи – носія. Вони можуть мати як позитивний аспект (можливість визнаватись володільцем відповідного особистого немайнового блага, використовувати його в передбачених законом межах, що не суперечать його призначенню, з метою задоволення інтересів особи – носія), так і негативний (можливість вимагати від усіх інших учасників правовідносин не порушувати дане право) [13, с.156].

Особливе місце в системі особистих немайнових прав займає право на особисту недоторканність, яке гарантоване ст. 29 Конституції України та віднесено ЦК України до прав, що забезпечують природне існування людини (ст. 289). Загальна декларація прав людини включає це право до переліку невід'ємних прав, які є основою свободи, справедливості та загального миру [1, ст.3]. Важливим немайновим благом, на забезпечення якого спрямоване це право, є «особиста недоторканність фізичної особи».

Про багатогранність поняття «недоторканність» свідчать різноманітні погляди на його сутність, а також можливість його наукового дослідження з точки зору різних аспектів та проявів. Так, розглядаючи його в широкому розумінні, вказують, що стосовно конкретного суб'єкта, який захищається нею, недоторканність завжди виступає як право – привілей, стосовно території – як гарантія її цілісності, стосовно населення – як гарантія свободи особистості, її автономії та самовизначення [4, с.407]. На рівні

правового інституту «недоторканність особи» визначається як сукупність норм права, що передбачають кримінально-правові, кримінально-процесуальні, адміністративно-правові, цивільно-правові та інші засоби забезпечення державою можливості особи вільно розпоряджатись собою, охорони та захисту її життя, здоров'я, індивідуальної свободи та безпеки, честі та гідності від незаконних посягань з боку будь-кого [7, с.18].

Досліджуючи «недоторканність» в контексті об'єкту особистого немайнового права, тобто як особисте немайнове благо фізичної особи, науковці звертають увагу на його розуміння в сенсі недоторканності людської особистості як живої фізичної істоти [6, с.89]. Проте, щоб подібне визначення не виявилось занадто вузьким, його тлумачать з урахуванням можливостей особи як фізичної істоти, її потреб та діяльності. Таким чином формулюється розширений перелік ознак цієї категорії.

Саме широкий погляд на сутність поняття «особиста недоторканність» розкрив Р.О. Стефанчук, зазначаючи, що фізична особа виступає у суспільних відносинах як єдиний біопсихосоціальний організм зі своїми складовими. Отже, на думку науковця, особиста недоторканність фізичної особи, як певна цінність та особисте немайнове благо, є поняття збірне, яке включає в себе такі основні складові: а) фізичну (тілесну, соматичну) недоторканність; б) психічну недоторканність; в) моральну недоторканність [13, с.284]. Відповідно, реалізація права на особисту недоторканність охоплює весь спектр юридичних можливостей, що варіюватимуться залежно від різновидів особистої недоторканності.

Розглядаючи тілесну недоторканність, варто звернутися до норми Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка забороняє піддавати людину катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню [2, ст.3]. Майже дослівно відтворюючи дану норму, ЦК України доповнює її заборonoю на жорстоке поводження чи покарання (ч.2 ст. 289). Слід зазначити, що універсальне і

всеохоплююче визначення такої поведінки сформулювати вкрай важко. Зазвичай на рівні норм права, судових рішень або наукових досліджень окреслюються різні прояви та наслідки подібного поводження.

Так, Європейський суд з прав людини, застосовуючи згадувані положення Конвенції, в своїх рішеннях відзначав, що погане поводження підпадає під дію ст. 3 в тому випадку, якщо його тяжкість досягає певного мінімуму, оцінка якого залежить від всіх обставин справи, таких як тривалість поганого поводження, його наслідків для фізичного і психічного стану особи, а іноді від статі, віку і стану здоров'я потерпілого [14, с.94]. Таким поводженням визнавалось, зокрема, неналежні умови тримання під вартою (справа «Віслогузов проти України», «Данкевич проти України», «Коваль проти України» [14, с.95]); незабезпечення своєчасної та належної медичної допомоги (справи «Кучерук проти України», «Петухов проти України» [14, с.95]). При визначенні того, чи можна кваліфікувати певну форму поганого поводження як катування, слід враховувати... намір надати особливої ганебності умисному нелюдському поводженню, яке спричиняє дуже тяжкі й жорстокі страждання [14, с.96]. Зокрема, катуванням визнавалось застосування до людини електроструму, яке може викликати сильний біль і жорстокі страждання, навіть якщо воно не призводить до будь-яких тривалих розладів здоров'я (справа «Полонський проти Росії», справа «Бузілов проти Молдови» [14, с.98]).

Серед наукових поглядів висловлювалась позиція, що порушенням особистої недоторканності може бути будь-який вплив або контакт, що, з погляду особи є небажаним, і при цьому зовсім не обов'язково, щоб подібні дії були пов'язані з завданням фізичного болю (будь-які хвилювання, стреси, відчуття відрази, що викликаються небажаним контактом або впливом оточуючого середовища) [12, с. 193].

Окремий аспект тілесної недоторканності згадується у ч. 4 ст. 289 ЦК України, яка встановила право фізичної особи розпорядитися щодо передачі

після її смерті органів та інших анатомічних матеріалів її тіла науковим, медичним або навчальним закладам. Такий підхід підтримується і науковцями, які включають до змісту прав на особисту недоторканність правомочність самостійно користуватись та розпоряджатись своїм тілом, окремими органами та тканинами [6, с.89], а також підкреслюють, що використання фізичної (тілесної, соматичної) недоторканності повинно включати в себе можливість фізичної особи за власною волею та у власних інтересах використовувати своє тіло, в тому числі і шляхом надання згоди на відокремлення окремих його органів та/або тканин в межах, що передбачені законом, а також на надання позиттєвої згоди на визначення долі свого тіла та його частин після смерті [13, с.287].

Аналіз законодавства, яким регламентується право на особисту недоторканність, дає підстави стверджувати, що стосовно цієї можливості встановлено законодавчі обмеження. Наприклад, Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб» передбачається, що профілактичні щеплення проти дифтерії, кашлюка, кору, поліомієліту, правця, туберкульозу є обов'язковими і включаються до календаря щеплень. Крім того, визначено, що у разі відмови або ухилення від обов'язкових профілактичних щеплень працівників окремих професій, виробництв та організацій, діяльність яких може призвести до зараження цих працівників та (або) поширення ними інфекційних хвороб, вони відсторонюються від виконання зазначених видів робіт [10, ст. 12]. Подібну норму визначено законом України «Про протидію захворюванню на туберкульоз»: особи, які відмовилися пройти обов'язковий профілактичний медичний огляд на туберкульоз або ухиляються від його проходження у визначений законом строк, відсторонюються від роботи, учні і студенти (слухачі) - від відвідування навчальних та дитячих закладів, а студенти також від проходження виробничої практики на період до проходження такого огляду [8, ст. 9].

Таким чином, наведені положення втілюють загальні засади здійснення цивільних прав, а саме встановлені законом межі такого здійснення. Відповідно до загальної норми статті 13 ЦК України, при здійсненні своїх прав особа зобов'язана утримуватись від дій, які могли б порушити права інших осіб. Зазначені межі діють в тому числі і в сфері здійснення особистого немайнового права фізичної особи на недоторканність. Їх мета – запобігти виникненню і поширенню інфекційних хвороб, попередити спалахи та епідемії, а у разі необхідності локалізувати та ліквідувати їх.

Другою складовою поняття особистої недоторканності фізичної особи є її психічний аспект. Його слід розглядати через можливість особи самостійно, на власний розсуд визначати осіб, які можуть отримувати доступ та здійснювати вплив на її психіку, а також контролювати спосіб, метод та тривалість такого впливу.

Значимість цієї правомочності особи в сфері здійснення та захисту своєї психічної недоторканності пов'язується науковцями з поширенням сучасних методів здобуття інформації за допомогою гіпнозу, засобів інструментальної діагностики емоційної напруги, репрезентованої численними різновидами поліграфів. І тому відзначається, що застосування цих методів та засобів одержання інформації без дозволу особи є порушенням її права на особисту недоторканність [12, с. 201].

Подібний підхід пов'язаний з існуючою небезпекою, яку можуть завдати ці методи для здоров'я загіпнотизованої людини, а іноді викликати непередбачувані наслідки для оточуючих її людей. Відомо, що гіпноз призначений для застосування в лікарських цілях. Але існують й інші можливості використання гіпнотичного стану. В гіпнотичному сні, викликаному навіюванням, процес впливу на людину може слугувати підкоренню її волі гіпнотизеру. Безумовно, таке пригнічення психіки позбавляє людину можливості вільно визначати свою поведінку і приймати рішення, отже може призвести до порушення її особистого немайнового права на особисту недоторканність. Саме тому з метою запобігання шкоди

здоров'ю населення при застосуванні гіпнозу, навіювання, інших методів психологічного і психотерапевтичного впливу чинне законодавство передбачає здійснення вказаної діяльності лише у місцях та в порядку, встановлених МОЗ України [9]. З огляду на можливі негативні наслідки пригнічення волі особи та створення ризику неконтрольованого впливу на неї під час гіпнозу, слід дуже обережно ставитися до теорії [5, с.79] про поширення використання гіпнозу з метою допиту в процесі ведення розслідування.

Своєрідним впливом на психічну недоторканність людини характеризується використання поліграфу. Сучасний поліграф – це відповідний комплекс точних медичних приладів, які безперервно та синхронно фіксують таку динаміку опитуваної особи, як тиск крові, частоту пульсу, глибину і частоту дихання, гальванічні реакції шкіри, ступінь м'язового напруження, біотоки мозку – всього близько 20 показників. Це дозволяє записувати реакцію особи в такий спосіб, щоб оператор чітко бачив, яке саме питання викликало певну реакцію опитуваного. Подібна методика може бути застосована в досудовій стадії кримінального процесу, в ході судового провадження, в діяльності державних служб виключно з метою проведення заходів сприяння оперативно-розшуковій діяльності, перевірки кандидатів в процесі вирішення питань щодо прийому особи на роботу та під час проведення службових розслідувань та перевірок, профілактичних заходів [12, с.197]. Проте примушувати особу до проходження тесту на поліграфі не дозволяється, лише з власної волі вона може погодитись, або навіть вимагати, цього дослідження. Такий підхід ґрунтується саме на захисті особистої недоторканності людини і недопущення насильницького порушення цього стану. З огляду на те, що популярність використання різноманітних технічних приладів в правоохоронній діяльності постійно зростає, а їх можливості розширюються, важливо щоб регламентація такого застосування завжди

спиралася на вимогу дотримання особистої, в тому числі психічної, недоторканності особи. Адже, як зазначалося раніше, право на неї є невід'ємним правом, яке є основою свободи, справедливості та загального миру [1, ст.3].

Третім компонентом поняття особистої недоторканності є моральна недоторканність фізичної особи. На думку Р.О. Стефанчука, вона повинна забезпечити фізичній особі можливість формувати власну моральність на ґрунті загальноприйнятих моральних засад суспільства, а також вимагати від усіх та кожного не порушувати складену у свідомості систему моральних пріоритетів та устоїв. Науковець вважає, що гарантіями здійснення подібного права є забезпечення права на повагу до честі та гідності, а також низка заборон жорстокої, аморальної поведінки щодо іншої особи [13, с.290].

Разом із тим, слід відмітити дві проблеми, які, з нашого погляду, супроводжуватимуть реалізацію даного аспекту особистої недоторканності. При спробах кваліфікувати певну поведінку як порушення права на моральну недоторканність, важливо, по-перше, встановити загальноприйняті моральні засади суспільства в певній сфері відносин, а, по-друге, визначити категорію «власна моральність» потерпілої особи, окреслити її ознаки, а вже потім доводити факт втручання в цю категорію з боку третіх осіб і негативні наслідки від такого втручання. В цьому контексті варто зауважити, що перша проблема може вирішуватися за допомогою системного аналізу чинних в державі правових норм, які втілюють у свій зміст етичні норми суспільства. До прикладу, в Україні діє закон, яким встановлюються правові засади захисту суспільства від розповсюдження продукції, що негативно впливає на суспільну мораль, а саме закон України «Про захист суспільної моралі» [11]. Ним передбачено заборону виробництва та обігу продукції порнографічного характеру; продукції, що містить елементи насильства; продукції, яка пропагує

національну, релігійну ворожнечу та ін. Подібне нормативне регулювання допомагає охарактеризувати ставлення суспільства до певних типів поведінки і на основі визначених заборон надати юридичну оцінку вчинкам і діяльності, яка порушує втілені в закон моральні засади.

Що стосується другої проблеми, то, на наш погляд, встановити втручання у «власну моральність» та його негативні наслідки на практиці буде складно через суб'єктивність даної категорії. Це пояснюється не лише внутрішнім світоглядом і сформованими уявленнями про моральність у тієї особи, яка намагається захиститися від посягань, але й суб'єктивною оцінкою цих категорій з боку всіх інших учасників відносин, включаючи учасників судового провадження. Вбачається, що юридичний захист права на недоторканність саме в цьому його аспекті, не буде носити системного характеру без проведення ґрунтовних наукових досліджень, зокрема, і за межами юридичних наук.

Висновки

1. Відповідно до закону, змістом будь-якого особистого немайнового права є можливість фізичної особи вільно, на власний розсуд визначати свою поведінку у сфері свого приватного життя. Разом із тим, при встановленні сутності права на особисту недоторканність акценти мають бути зміщені у бік заборон, встановлених для всіх інших учасників відносин, щодо вчинення фізичного чи психічного впливу на особу або створення їй перешкод для вільного визначення своєї поведінки в сфері приватного життя.

2. Особиста недоторканність є багатограним поняттям, а тому має бути досліджена з точки зору різних аспектів та проявів. Слід погодитися з науковим підходом щодо розгляду фізичної, психічної та моральної складових особистої недоторканності людини. Реалізація кожної з складових права на недоторканність відрізнятиметься своїми особливостями та потребуватиме відповідної правової охорони.

3. Розуміння окремих складових недоторканності особи не завжди може бути здійснено лише на основі нормативних визначень і законодавчих положень. Нерідко воно потребує суб'єктивних оцінок, що спираються на моральні засади суспільства і його уявлення про належне, зокрема при визначенні змісту таких категорій як «жорстокість», «приниження», «нелюдське ставлення», «власна моральність».

4. Здійснення права на особисту недоторканність, як і будь-якого іншого цивільного права, має свої межі і зобов'язує його суб'єкта утримуватись від дій, що можуть порушити права інших осіб. Зокрема, це має свій прояв при обмеженні фізичної недоторканності з метою охорони здоров'я населення і запобігання поширенню небезпечних інфекційних хвороб.

5. Психічна недоторканність означає можливість особи самостійно, на власний розсуд визначати осіб, які можуть отримувати доступ та здійснювати вплив на її психіку, а також контролювати спосіб, метод та тривалість такого впливу. Пригнічення психіки позбавляє людину можливості вільно визначати свою поведінку і приймати рішення, отже може призвести до порушення її особистого немайнового права на особисту недоторканність.

6. При юридичній регламентації новітніх методів та приладів, що використовуються в правоохоронній діяльності, непорушною має залишатися вимога дотримання особистої, в тому числі психічної, недоторканності особи.

7. Найбільш складним видається встановлення порушень моральної недоторканності. Воно супроводжується проблемами, пов'язаними з встановленням і тлумаченням загальноприйнятих моральних засад суспільства в певній сфері відносин (які в силу своєї суб'єктивності не завжди є очевидними), а також визначенням категорій «власна моральність» потерпілої особи, доведенням факту втручання в цю категорію та негативних наслідків від такого втручання.

Література

1. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголош. резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. // База даних «Законодавство України». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення 18.11.2019)
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: з поправками, внесен. відповідно до положень Протоколів №№ 11 та 14 з Протоколами №№ 1, 4, 6, 7, 12 та 13) // Право України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_004
3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 19.11. 2019).
4. Кутафин О. Е. Неприкосновенность в конституционном праве Российской Федерации. Москва, 2004. 407 с.
5. Ларин А.М., Ратанов А.Р. Злоупотребление психиатрией. Москва, 1997. 315 с.
6. Малеина М. Н. Личные неимущественные права граждан: понятие, осуществление, защита. Москва, 2000. 120 с.
7. Патюлин В. А. Неприкосновенность личности как правовой институт. Москва. 1973. 147 с.
8. Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз: Закон України від 5 липня 2001 року № 2586-III. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2586-14>
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення застосування методів профілактики, діагностики, лікування, реабілітації та лікарських засобів і заняття народною медициною (цілительством): Закон України від 17 травня 2007 р. №34 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1033-16/ed20150509> (дата звернення: 18.11.2019)

10. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 6 квітня 2000 року № 1645-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14>
11. Про захист суспільної моралі: Закон України від 20 листопада 2003 року № 1296-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1296-15>
12. Пунда О.О. Адміністративно-правове регулювання забезпечення здійснення особистих немайнових прав: дис. ...канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Ірпінь, 2018. 242 с.
13. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві: дис. ...докт. юрид. наук: спец. 12.00.03. Київ, 2007. 541 с.
14. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: наук.-метод. посібник. Київ, 2015. 212 с.
15. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 19.11. 2019)

References

1. The declaration of human rights is irrelevant: accepted and proverbial. Resolution 217 A (III) of the UN General Assembly // Base of tribute «Legislation of Ukraine». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (date of death November 18, 2019)
2. The Convention on the abduction of human rights and fundamental freedoms: as amended, as amended. in accordance to the position of the Protocol No. 11 and 14 of the Minutes No. 1, 4, 6, 7, 12 and 13) // Law of Ukraine. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_004
3. The Constitution of Ukraine: Law of Ukraine (1996, June 28). Vidomosti Verhovnoi Radi, 1996, Article 141.

4. Kutafin O. E. (2004) Neprykosnovennost V Konstytutsyonnom Prave Rossyiskoi Federatsyy. [Immunity in the constitutional law of the Russian Federation]. Lawyer, Vol. 3. P. 407.
5. Larin A.M., Ratanov A.R. (1997) Zloupotreblenye Psykhyatriyei. [The abuse of psychiatry]. State and law, Vol. 6. PP. 315.
6. Maleina M.N.(2000) Lychnye Neymushchestvennye Prava Hrazhdan Poniatye Osushchestvlenye Zashchyta. [Personal non-property rights of citizens: concept, implementation, protection]. Press, Vol. 5 P. 120 .
7. Patulin V. A. [Personal integrity as a legal institution. Moscow. 1973. 147 p.
8. About the fight against tuberculosis infection: The Law of Ukraine (2001, July 5), Vidomosti Verhovnoi Radi. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2586-14>
9. About the introduction of amendments to the relevant legislative acts of Ukraine, which is more convenient for the prevention, diagnosis, rehabilitation, rehabilitation and employment of people with folk medicine (the law of Ukraine): Law of Ukraine (2007, May 17), Vidomosti Verhovnoi Radi. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1033-16/ed20150509>
10. About the habitation of the population of infectious twigs: the Law of Ukraine of the 6th of (2000, April 6), Vidomosti Verhovnoi Radi. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14>
11. About protection suspension morality: the Law of Ukraine (2003, November 20), Vidomosti Verhovnoi Radi. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1296-15>
12. Punda O.O. (2018) Administratyvno-Pravove Rehuliuвання Zabezpechennia Zdiisnennia Osobystykh Nemainovykh Prav. [Administrative and legal regulation of public health protection of special non-mine rights] Candidate's thesis, Irpin. PP. 242.

13. Stefanchuk R.O. (2007) Osobysti Nemainovi Prava Fizychnykh Osib U Tsyvilnomu Pravi. Personal non-property rights of individuals in civil law:]. Doctor's thesis. Kyiv.
14. Fuley T.I. (2015) Zastosuvannia Praktyky Yevropeiskoho Sudu Z Prav Liudyny Pry Zdiisnenni Pravosuddia. [The recognition of the practice of the European Court of Human Rights in the case of healthy justice]. Kyiv: Informatsiino-analitychne ahentstvo.
15. Civil Code of Ukraine. The Law of Ukraine, (2003, September 16), Vidomosti Verhovnoi Radi, Article 356.